

Charles Lebrun - Նուկր Գերալ Ֆ. Տիւբանլուի՝ Միւիք. վանդին

## Ս. ՍԻԼՈՒԻԱՅԻ ԿԱՄ ԼԱՒ ԵՒՍ ԵԹԵՐԻԱՅԻ

## ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ Ի Ս. ՏԵՂԻՍ

## FULL WE DOUR PURTULELL

Երբ ամբողջ աշխարճի քրիստոնեայ ճաւատացեաները բարեպաշտուծեամբ կր տոնեն Քրիստոսի փրկագործ չարչարանքին, խաչելուծեան եւ մաճուան ԺԹ դարա-դարձը, եւ այնքան ուխտաւորներ խունկ եւ ճամբոյր կը տանին Ցիսուսի Ս․ Գերեզ-մանին, կը ճամարինք որ ի դէպ եւ օգտակար ըլլայ այս նուիրական էջերուն մէջ խառնել քրիստոնէուծեան նախկին դարերէն մեզի ճասած պատմական ու բարեպաշ-խառնել քրիստոնէուծեան նախկին դարերէն մեզի ճասած պատմական ու բարեպաշ-մական յիչատակարան մը, ուր Ակուիտանացի ազնուական ու սրբասուն տիկինը Սիլուիա, Հին եւ Նոր կտակարանը ձեռքին՝ կ՚այցելէ սրբազան վայրերը՝ ճաւատաւորի մը խորին

հաւատքով եւ բարեպաշտութեամբ։
« Ուխտագնացութիւն ի Ս․ տեղիս»ը ուրեմն Սիլուիայի գործն է, զոր գտաւ կաշտուրինի՝ Արեծծոյի մատենադարանի ձեռագիրներուն մէջ 1884ին։ Թէեւ կտրատուած մուրըինի՝ Արեծծոյի մատենադարանի ձեռագիրներուն մինաւուրց դարերու հաւատքին, ու պակասաւոր, սակայն մեծարժէք է քրիստոնէական հինաւուրց դարերու հաւատքին, ու պակասաւոր, սակայն մուած տեղեկութիւններուն համար։ Ընդհանուր այս տեշ կեանքին ու գործին մասին տուած տեղեկութիւններուն մը կ'արժնցնէ անով որ՝ Սիլուիա սակէտէն զատ մեզի համար յատուկ հետաքրքրութիւն մը կ'արժնցնէ անով որ՝ Սիլուիա էջեր ունի Եղեսիայի վրայ, Թովմաս առաքեալի գերեզմանին, յետոյ յիչեալ քաղաքի էջեր ունի Եղեսիայի վրայ, Թովմաս առաքեալի գերեզմանին։ Բայց կանխենք ըսելու որ եպիսկոպոսին եւ անկէ լսած հնաւանդ Աբգարեան զրոյցին։ Բայց կանխենք ըսելու որ հայ-քրիստոնէական բաժինը Թարգմանուած եւ հրատարակուած է մեր հայրերէն, հայ-քրիստոնէական բաժինը Թարգմանուած եւ հրատարակուած է մեր հայրերէն, հայ-քրիստոներիններով․ (տե՛ս «Բազմավէպ» 1889, էջ 138–143)։

Ներկայ բացառիկ Թուին մէջ չկարենալով զայն ամբողջապէս զետեղել, պարբերա, Ներկայ բացառիկ Թուին մէջ չկարենալով վայն ամբողջապէս զետեղել, պարբերա, այս անգամ պիտի տանք այն մասը որ յատկապէս Երուսաղէմի տնօրինական տեղերուն այս անգամ պիտի տանք այն մասը որ յատկապես Երուսաղէմի տնօրինական տեղերուն վրայ կը խօսի։ Եւ այս առԹիւ հարկ կը համարինք համառօտ տեղեկուԹիւններ զետե, ոել հոս Թէ՛ սրբուհի հեղինակին կեսնքին եւ Թէ՛ իր գործին բովանդակուԹեան եւ ղել հոս Թէ՛ սրբուհի հեղինակին կեսնքին եւ Թէ՛ իր գործին բովանդակուԹեան եւ նկարագրին, ինչպէս նաեւ ծանօԹուԹիւններ մը՝ ԹարգմանուԹեան վերջը՝ լուսաբանելու նկարագրին, ինչպէս նաեւ ծանօԹուԹիւններ, որոնց ստէպ պիտի հանդիպի յարգելի ընչհամար մԹին բառեր կամ ասուԹիւններ, որոնց ստէպ պիտի հանդիպն էւ եւ յետոյ Թերցողը, եւ այս՝ զարմանալի չէւ նախ լեզուի տեսակէտէն՝ որ եզական էւ եւ յետոյ Թերեսիայան է այսօր։ —

շատ բան փոխուած է այսօր։ —

Ս․ ՍԻԼՈՒԻԱ ԱԿՈՒԻՏԱՆԱՑԻ կը ճամարուի Թէ ծնած ըլլայ կասքոնիայի Աւսէ քաշ

Պ․ ՍԻԼՈՒԻԱ ԱԿՈՒԻՏԱՆԱՑԻ կը ճամարուի որ մեծն Թէոդոսի օրով կայսրուԹեան 
ղաքը։ Ինք քոյրն է երեւելի Հռուփինոս Ֆլաւիոսի որ մեծն տիրանալու ձգտումներուն 
մեծագոյն պաշտօնական էր եւ բուզանդական ծագին տիրանալու ձգտումներուն 
մեծագոյն պաշտօնական էր եւ բուզանդական ներկայ իր եղբօր մաճուան՝ փուժաց 
ժամանակ էր որ սպանուեցաւ 395 ին։ Սիլուիա՝ ներկայ իր եղբօր մաճուան՝ փուժաց 
տասանակ էր որ սպանուեցաւ դրկել՝ սրբակրօն կեանքի մը նուիրուելու, եւ ինք 
անուր կինն ու աղջիկը Երուսադէմ դրկել՝ սրբակրօն կեանքի մե նուիրուելու, եւ ինք 
մեկնեցաւ արեւմուտք։

ինք Գաղդիայէն եկած էր, Հռոդանոսի ափին վանքէ մի՝ ուր գլուխ էր սրբասուն կոյսերու ։ Երբ իտալիայէն կ'անցնէր՝ Պրեշիա քաղաքին Փիլոստրատոս Մ․ եպիսկոպո֊ սէն իրեն ուղեկից ընկեր ընդունեցաւ 🏿 • Գաւտենցիոս սարկաւագը, որուն հետ գնաց կ․ Պոլիս, եւ անկից կեսարիա, ուր Ս․ Բարսդի ազգական վանամայրերէն ստացաւ Քառասուն մանկանց մասունքը։ Ցետոյ անցաւ Երուսաղէմ՝ ուր միացան իր հետ նաեւ Մելանիա եւ Ագուիլէացի երեւելի Հռուփինոսը։ Եգիպտոս մեկնելուն՝ իրեն ուղեկից ունեցաւ Յովինոս սարկաւագր՝ յետոյ եպիսկոպոս Ասկադոնի եւ Պալլադիոսը՝ եպիսկո֊ պոս Հեղինեպոլսի։

Վերջինս ոչ միայն կը վկայէ Մ․ Սիլուիայի առաքինակրօն վարքին, այլ եւ կը պատմէ Թէ ի՞նչպէս հետամուտ էր Մ. Գրքի եւ Մ. Հարց ուսման, եւ իսկապէս նա կը քննէր Որոգինէսի, Գրիգորի եւ Բարսդի գործերը՝ զորս ուԹ անգամ կարդացեր էր։

Ս․ Սիլուիա 388 ին Աղեքսանդ-րիա կը գտնուէր։ Երեք տարի դեգերեցաւ Երու֊ սաղէմի շրջակայքը, եւ յետ այցելելու Երեսիան եւ անոր չորս կողմերը՝ 391 ին Կ․ Պոլիս վերադարձաւ, եւ հոն էր որ նուիրուեցաւ համբաւաւոր Ս․ Ոլիմպիադայի կըր-Թուժեան՝ առաքինուժեան եւ 🗓 . Գրքին ուսման մէջ։ Շուրջ 402 ին վերադարձաւ իտալիա, այցելեց Նոլայի Մ. Պաւլինոսին, եւ յետ տեսնելու Հռոմի սրբավայրերը՝ Պրեշիա գնաց իր ուխտագնացութեան երբեմնի ընկեր Գաւտենցիոսի քով՝ որ այլեւս եպիսկոպոս էր․ եւ հոն է որ վախճանեցաւ քանի մր տարի վերջ, կտակելով Գաւտեն. ցիոսը իրեն Ժառանգ եւ ընկեր գերեզմանին մէջ։

Հռուփինոս կը պատմէ Թէ ի՛նչպէս ինք խոստացած րլալով Ս․ Միլուիայի՝ յունա. րէնէն լատիներէն Թարգմանելու IJ • Կոեմէսի Recognitiones գործը, Գաւտենցիոս զայն իրմէ կը պահանչէր՝ որպէս իրաւունք սրբունիէն ստացած ԺառանգուԹեան տիտղոսով։

Այսչափ սրբունւոյն կեանքին մասին:

« ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԵԱՆ » բովանդակուԹիւնը․ — Գործը դժբախտաբար գլխատ Է ։ Մեզի ճասած ճատակոտորը կը սկսի այն կէտէն ուր Ս․ Սիլուիա կը նկարագրէ իր դ-Ժուարաքիրտն ելքը Սինայի կատարը։ Հետն է Մ․ Գիրքը, զոր կարդալով կը բաղդատէ համեմատական վայրերուն հետ․ կր հարցնէ, կը քննէ մէն մի յիշատակ, տեղ ու մնացորդ սրբազան ճնուԹիւններուն։ Կը յիշէ Սինա լերան վրայ տաճար ու միայ֊ նակեացներ։ Հոն կը մատուցուի պատարագ եւ կը հաղորդուին։

Կ'այցելէ վայրը ուր Մովսէս Ժողովրդեան բերաւ Օրէնքի տախտակները, յետոյ ուր էր մորենին, իսրայէլի տաղաւաըները, ոսկի ճորԹը, տապանակը։ Սինայէն կ'երԹայ Փառան, կը խօսի կարմիր ծովուն եւ Գեսեմի վրայ։ Կը յիշէ տեղը ուր Ցովսէփ Եգիպտոսէն գալով ճանդիպեցաւ իր ճօր՝ Ցակոբի․ եւ Թէ Հռամեսայի եպիսկոպոսը Ս․ Գրոց նմուտ մէկն էր, որ զինք նրաւիրած էր նոն մնալու Ծննդեան տօնին օրը՝ յորում Յոյները կը տօնեն ԹԷ՛ Ցիսուսի Ծնունդր եւ ԹԷ Մոգերու երկրպագուԹիւնը¹։

Հոս Սիլուիա ազատ կ'արձակէ իրեն ընկերացող զինուորական գունդը։ Վամս զի ընտանեկան հետեւորդներէն զատ իրեն համար սահմանուած էր խումբ մը զինուոր եւ սպաներ, քանի որ ազնուական, պալատական տիկին մ'էր եւ քոյր՝ Կ․ Պոլսի դատա կան ատեսնի նախագանին․ եւ անոնք կը ծառայէին որպէս շքախումբ եւ միանգամայն որպէս առաջնորդ եւ պահապան ո՛ եւ է վտանգի առջեւ, անծանօԹ վայրերուն մէջ։

Սիլուիա յետ այցելելու Եգիպտոսը «Դարձայ իմ կեդ-րոնատեղիս, կ'ըսէ, Ելիա՝ այսինքն **Ե**րուսաղէմ՝», անկից կ'անցնի Արաբիա, կ'երԹայ Յորդանանի այն կէտը ուսկից սնցեր էին իսրայէլացիք։ Այդ առնիւ կը յիշէ նէ միշտ իր քովն էր Աստուածաշունչը եւ սովոր էր զայն կարդալ աղօԹքէն վերջ եւ յարմար սաղմոս մ'ըսել։ կ'այցելէ Մովսէսի ջուրերը, կ'ելլէ Նաբաւ լեռը, յետոյ Ղովտի կնոջ արձանին տեղը եւն․։

Երուսադէս՝ վերադարձէն վերջ կրկին կը շրջի․ կ'երԹայ Յոբի եւ Մելքիսեդեկի վայրերը, Եղիա մարգարէին ծննդավայրն ու ճգնարանը, յետոյ Միջագետքը։ Մնցնելով Եղեսիա՝ կ'այցելէ նոն Ս․ Թովմասի գերեզմանը եւ քաղաքին եպիսկոպոսին նետ բարեշ կամանալով ընդարձակ տեղեկուԹիւններ կ'առնէ Дբգարեան զրոյցներու մասին, ինչպէս վերեւ ակնարկեցինք։ Մծբինի եւ Սելեւկիոյ այցելուԹիւններէն վերջ կը նկարագրէ իր նաւատաւոր քոյրերուն իր տպաւորուԹիւնները Երուսաղէմէն․ Թէ ի՞նչպէս ստէպ կ'եր֊ Թան ՉիԹենեաց լեռը, ԲեԹղենէմ։ Մանրամասն տեղեկուԹիւններ կը **հաղորդ**է Երու սաղէմի սրբազան արարողուն իւններուն, քառամնորդաց պանքերուն եւ զատկի պաշ տրաստութեանց մասին, նորադարձներու մկրտութեան եւն․ եւ Թէ ինչպէս բազմալեզու էր տեղւոյն Ժողովուրդը եւ եպիսկոպոսը, Թէեւ ասորերէն գիտէ, սակայն սովորուԹիւն Է որ յունարէն խօսի եւ ասորի քանանայ մը ընԹերակայ՝ Թարգմանէ ասորիներուն եւն ։ Սիլուիայի գործը ինչպէս գլիսատ նոյնպէս իր վերջաւորուԹեան մէջ ալ կրճատ է։

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ՈՒ ԼԵԶՈՒ․ — «ՈւխտազնացուԹիւն»ը իր ընդենանուր գծերուն մէջ ջա. տագովական է, քանի որ բարեպաշտ տիկինը՝ Թէեւ խորին հաւատքով փարած Հին եւ Նոր Կտակարանի ներշնչուած խօսքերուն՝ կը չանայ փաստել եւ ապացուցանել պատմակա. նունիւնքը ըսուածներուն, գործուածներուն եւ յիշատակներուն, որոնց նետ կը միացնէ իր զգացումները, քրիստոնեայ հաւատացեաներու բարեպաշտուԹիւնը, եւ այսու ո՛չ միայն կը հաստատէ իր հաւատաւոր քոյրերու հաւատքը, այլ նաեւ յիչեցնելով **Ա**ստուծոյ սէրն առ մարդիկ՝ զանոնք կը շինէ եւ կը խանդավառէ։

Ս,յլուը՝ նոյն նպատակներուն ճասնելու դիտումով՝ կը նկարագրէ ծիսական ու բարեպաշտական տօնակատարուԹիւնները, ինաւանդ սովորուԹիւններ, որոնց մէջ դեռ կը բուրէ քրիստոնէուԹեան նախկին դարերու անկեղծ եւ խորին հաւատքը։ Պատմելու եւ նկարագրելու ոճը զոր կը կիրարկէ սրբունին՝ շատ պարզ է, ան.

պաճոյճ, բայց անկեղծ, տաք եւ ընտանեկան, Թէեւ լի կըկնուԹիւններով։

իսկ լատիներէն լեզուն բոլորովին անկեալ շրջանի է, ըսենք նաեւ ռամկօրէն․ որով ճարկ եղաւ նկատել բառերու առումը, յատուկ՝ ճեղինակին եւ այդ դարուն (Գ)։ Նկատելի կէտ մ՚ալ է անցողակի՝ լատիներէն նախադասուԹեան մէջ խառնած յունա. րէն բառերը անշուշտ Նոր կտակարանի յունարէն բնագրի ընԹերցումէն ազդուած։

Ցամենայն դէպս այս պարզուկ «Ուխտագնացունիւն»ը կը ներկայանայ Թանկազին նշխար Դ դարու քրիստոնէուԹեան բարեպաշտօն հաւատքին, ծիսակատարուԹեան եւ աւանդուԹիւններուն։ Հ. ԵՂԻԱ ՓԷՉԻԿԵԱՆ

<sup>1.</sup> Ս. Սիլուիա այս կետը կը չեչտե՝ խոսքն ուղղելով իր Հաւատաւոր բոյրերուն, վասն զի դեր է Ունբողուանի դէն անմեր վամաւն ոսվանությիւը էն բմագ Արուրմը ը ցանարունքներն ատնբեր օրերու մեջ ամնել, ինչպես այսօր, սակայն Ցոյները Սիլուիայի գրած ատեն դեռ միացած կը տոնեին այգ գոյգ տոները, ինչպես է Հայկական ծեսին մեջ։ Բայց յոյն ծենն ալ այգ Թուականեն ջիչ վերջ, Ս. Ոսկեբերանի օրով՝ գետեւեցաւ արեւմուտքի անջատ տօնելով Ծնունդն և Ցայանունները, ինչպես Հայ կանողիկե հասարակունները դարե մ'ի վեր։

իդ. - Որդերջի ձեր սէրը գիտնայ Թէ ինչ գործ կը կատարուի ամէն օր սուրբ տեղերուն մէջ, ստիպուեցայ ձեզ տեղեկա. ցընել, գիտնալով որ սիրով կ՝ուզէջ ծանօթանալ այս բաներուն ։ վասն գի ամէն op தயடயம்வத் யாய் தயராட்டுக்கம் (மாய்க ճարին) բոլոր դոները կը բացուին, եւ կ'իջնեն բոլոր մոնոզոններն¹ և կուսան ները<sup>2</sup>, ինչպես հոս կը կոչեն, և ոչ միայն ասոնը, այլ նաեւ աշխարհականները, այր կամ կին, որոնք որ սակայն կ՝ուզեն երկար հոկել ։ Եւ այն ժամէն մինչեւ լոյո երգեր՝ կ՝ երգուին և սաղմոսներ կ՝ ըսուին փոխն ի փոխ , ինչպէս և կցուրդներ<sup>8</sup>. և ամէն երգէ վերջ աղօքեր մը կ՝րլլուի ։ վասն գի քահանաները երկու երկու կամ երեք երեք, նմանապէս և սարկա ւագները, ամէն օր ներկայացուցիչներ ունին մոնոգոններուն հետ, որոնք յետ իւրաքանչիւր երգի կամ կցուրդի-աղօխք կ՝ րսեն : Արդէն երբ կը սկսի լուսանալ, այն ատեն կը սկսին առաւօտեան երգեր երգել։ Մյն ատեն վրայ կը հասնի նաեւ եպիսկոպոսը կղերին չետ, և իսկոյն այրէն ներս կը մանեն, և դռներու ներսէն նախ աղօթեր մը կ՝ ընկ ամկնուն Համար, կը յիշատակէ նաեւ անուններն անոնց զորս կ'ուզէ, յետոյ կ'օրհնէ երախաները։ Եւ անկէ վերջ, երբ դուրս կ'ելլէ եպիսկու պոսը դուներէն՝ ամէնքը կը մօտենան ձեռքն Տամբուրելու եւ նա զանոնը մի առ մի կ'օրՀնէ ելած ատեն, և այսպէս պատանաժ ին դաասւնուի բևե անմեր լոյո է։

Դարձեալ վեցերորդ<sup>4</sup> ժամուն նորէն ամէնքը Ցարութեան (տաճարը) կը մանեն և կ՚ըսուին սաղմոսներ և կցուրդներ, մինչեւ որ իմացնեն եպիսկոպոսին, որ նոյնպէս կը մանէ և չի նստիր, այլ իսկոյն դոներէն ներս Ցարութեան տաճարը կը մանէ, այսինքն այրին մէջ, ուր բաւական ժամանակ աղօթե կ՚ընէ, կ՚օրհնէ

Տաւատացեալները և երբ դռներէն դուրս կ'ելլէ՝ նորէն աջՀամբոյրի կու գան ։ Մյսպէս կ'ըլլայ նաեւ իններորդ ժամուն, ինչպէս վեցերորդին ։

իսկ տասներորդ ժամուն, զոր հոս չիւկինիկոն , մինչդեռ մենք ճրագալոյց կր կրչենք, նոյնպես բոլոր ժողովուրդը Ս. Յարութիւն կր հասաքուի, կր վառուին կոչենք, նոյնպես բոլոր ժողովուրդը Ս. Յարութիւն կր հասաքուի, կր վառուին բոլոր կանթեղներն և ան բոլոր կանթեղներն և ան չի բերուիր, այլ ներքին այրէն դուրս կր հանուի, ուր գիջեր ցորեկ միջա լապաեր հր վառի, այսինքն դոներէն ներս։ կ՝ըս ուին նաեւ ճրագալոյցի սաղմոսներ, նաեւ կցուրդներ՝ երկար ատեն ։ Նոյն պահուն կցուրդներ՝ երկար ատեն ։ Նոյն պահուն կահուններ՝ նաեւ եպիսկոպոսին և կր մաներ և կրուրդներ։

« Տեր ողորմեա »), որոնց ձայներն անարև են։

Դանգբան ամօնեն ի,նննուի ը ոտնվա∽

րարոարգրեր ին ջաւտատանգանրերը։

բարորարգրեն ին ջաւտատանգանրերը։

բարորարգրեն ին ջաւտատանգան ին ժեսարո ան պիտոիր ի, բենգայ բանրորապան ին արարու կարարարջիշեն բանրորապան ին արարան արարանց արսունգար արջանն վե որորը արտանգան արսունգար արջանեսներ արտանարջիշեն բանրորապանը անջացեսներ արտանան ցանունգար արջան արարիր բանարան արձանան արջաներ արտանան ին արտանան արտանան արտանան արտանան ին արտանան արտանան արտանան արտանանան արտանան արտանան

Եւ ատկէ վերջ կրկին՝ Թէ եպիսկոպոսը
և Թէ ամբոխը կ՝ երԹան նորէն խաչելու
Թեան տաճարին ետեւ, և հոն դարձեան
առջեւ։ Նմանապէս եպիսկոպոսին աջաՀամրոյրի կու գան ինչպէս ՑարուԹեան
մէջ, այսպէս և խաչելուԹեան առջեւ և
ետեւ։

<u>իսկ ապակեղէն խոշոր կան</u>[ժեղները ամէն կողմ կախուած են, շատ մը մոմե ղէններ կան Թէ Յարութեան և Թէ խաչելու [ժեան առջեւ, նաեւ խաչելունեան ետեւ։ Մ.րդ այս ամէն բան կ՝աւարտի մութին։ Մ.յս գործողութիւնը տեղի կ՝ունենայ վեց **ժեան տաճարներուն մ**էջ։ Իսկ եօժներորդ օրը, այսինըն կիրակի, հաւախօսէն առաջ եսլոն նանդունիւրն ին չաւանուի՝ սվ ան գանուի այնտեղ, որպէս Թէ զատկին տա գար (դարբը), ոն արմեսվ Ցանուներոր դօա է, դուրսը սակայն ասոր համար լապտերներ կախուած են։ Վասն զի երբ կը վախնան որ հաւախօսին չհամնին, կանուիւեն կու գան և հոն կը կենան ։ Եւ երգեր կ՝ երգուին , և կցուրդներ , և աղօխըներ 4, նքնուկը յրա իւնանարչիւն բևժի ը վեցուրդի։ Վասն զի նաեւ բահանայ և սարկաւագ պատրաստ են Տոն Տոկումի բազմու <del>թեան պատճառաւ որ</del> Հոն կը հաւա<u>ք</u>ուի։ Վասն գի այնպիսի սովորութիւն կայ որ՝ Հաւախօսէն առաջ սուրբ տեղերը չբացուլն : իսկ հագիւ թե առաջին հաւը խօսի, անույի ջապես կ՝ իջնե եպիսկոպոսը և կը

Ցետ ուրենն ըսելու այդ երեք սաղմոսները և երեք աղօքե ընելու, ահա խընկարկութիւն կ'ըլլուի Ցարութեան այրին տաճարը բուրուններով կը լեցուի։ Եւ եպիսկոպոսն հոն կը մնայ դրան մօտ, կ'առնէ աւհտարանը, և կը մօտենայ դրան, կոպոսն ինք։

կոպոսը՝ ապերեն ածջապեսյեն կ, բենգար։ աս կ, օներբ գովովուներ ը անատանաժ ին ջրջարնն ը ավրճար անժուրն՝ սն ապերէր հանցնասինար ալ ին ոականուկ անատուր հանցնասինար ալ ին ոականուկ անատուր հանցնասինար ալ ին ոականուկ անատուր կանջնար և ավրճար անժար ինացրբեսուր կանջնար և ավրճար անժար ինացրբեսուր կանջնար և ավրճար անժար ինասանուկ ինքնայ եսևսն դարանար ինասանակ ին հանանան ը ավրճար անժար ինասանակ ին հանանան ան հանանան ինասանակ ին հանանան ան հանանան ինասանակ ին հանանան ան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան ինասանան անունան և անրճար։

հայց եպիսկոպոսն իսկոյն իր տունը կ՝երխայ, և արդէն սկսեալ այն ժամէն, կ՝երխայ, և արդէն սկսեալ այն ժամէն, կարուններ՝ մինչեւ ի լոյս, և յետ ամէն կր դառնան կամ կցուրդի՝ աղօժը մը կ՛ըլլուի, վասն գի ամէն օր կարգաւ բաշ հանայ և սարկաւագ կը Հսկեն Ցարուժեան տաճարին մէջ ժողովրդեան հետ։ Աշխարհականներ ալ, այր կամ կին, ենէ ուշ գեն, մինչեւ լոյս հոնտեղ կը կենան, ենէ չեն ուզեր՝ իրենց տունը կր դառնան և կը ընանան։

ին. - Առաուն, որովհետեւ կիրակի է, և

կ'երթան մեծ տաճարին մէջ գոր շինած է կոստանդիանոս, և այդ տաճարը Գողգու թայի վրան է խաչելունեան ետեւ, և ամէն եար ին իրատանուի նոա ռովսևունբար՝ իրչանո որ կ,ննեսաի աղբըունբն իինակի օևն։

Արդարեւ հոս սովորութիւնը այնպէս է որ բոլոր քահանաներէն՝ որ հոն են, ու րոնը կ'ուզեն՝ կը բարոզեն, և անոնց ամէնքեն վերջ կը քարոզէ բանորաարող ինքը, և այս քարոզները անոր համար կ'րլյուին միջա կիրակի օրերը՝ որպես գի ժողովուրդը միջա հմաանայ Մ. Գրոց և Աստուծոյ սիրոյն. և երբ այս քարոզները կր կատարուին, մեծ սպասում կ՝րլլայ, որ պատարագ մատուցուի եկեղեցւոյ մէջ, և ատոր համար է որ չորրորդ կամ հին. գերորդ ժամէն առաջ պատարագ կ՝ըլլուի։

**Բայց երբ պատարագը մատուցուած է** եկեղեցւոյ մէջ ըստ սովորութեան, ինչպէս որ ամէն կողմ ալ կ'ըլլուի , այն ատեն մոնոզոնները երգերով մինչեւ Ցարութիւն կը տանին եպիսկոպոսը։ Երբ եպիսկոպոսը կը սկսի երթալ հրգերով, կը բացուին Յարութեան բոլոր դռները, կը մանէ ամբողջ ժողովուրդը, Հաւատացեալ սակայն, իսկ երախաները՝ ո՛չ։

Եւ ուր որ կը մանկ ժողովուրդը, կը մանէ եպիսկոպոսը և իսկոյն կ՝անցնի Վըկայարանի այրին դոներէն ներս ։ Նախ Մատուծոյ շնորդակալունիւն կը մատու ցուի, և այսպես աղօթեք մը կ'ըլլուի աշ մէնուն համար, յետոյ կը ձայնէ սարկաշ ւագը՝ որ ամէնքը գլուխնին խոնարչեցնեն, կեցած տեղերնին, և այսպէս եպիսկոպոսը զանոնը կ'օրհնէ ներքին դոներէն ներս և յետոյ դուրս կ՝ելլէ ։ Երբ դուրս կ՝ելլէ եպիսկոպոսը, ամէնքը աջհամբոյրի կ՝եր-मिया :

<u>Բւ այսպէս է որ պատարագը կ,բևիտևի</u> մինչեւ հինգերորդ կամ վեցերորդ ժամ ։ Դարձեալ ճրագալոյցին ալ նոյնպէս կ'րլլուի ըստ Հանապագորդեան սովորութեան։ Ո՞ր ոսվոնունիւրը ունթըը աղէը օն, ին պատահի ամբողջ տարուան շրջանին, բաց ի Հանդիսաւոր օրերէն, յորս Թէ ինչպէս կր կատարուի՝ ստորեւ նշանակեցինը։

Մոկրուր այն ուրա է անաև րապէս նչանակելի բանը զոր կ՝ընեն, այսին ըն [ժէ միջտ յարմար սազմոսներ կամ կցուրդներ կ՚ըսուին, Թէ՛ անոնը որ զիչերը կ՝ըսուին, թէ անոնը որ առաւ**շ** աուն, և [ժէ անոնը որ օրուան մէջ վեցերորդ կամ իններորդ ժամուն կամ ճը֊ րազալոյցին , միջա այնպէս յարմար և այնպէս բանաւոր որ իսկապէս կատաշ րուածին Համապատասիանեն՝ ։

Եւ որովհետեւ ամբողջ տարին կիրակի օրը մեծ եկեղեցին կ՝երթեան , այսինըն անոր մէջ որ Գողգոնայի վրայ է, այսինըն ետեւը խաչելութեան՝ զոր շինեց կոստանզիանոս, մէկ կիրակի միայն, այսինըն Պենտեկոստէի յիսներհակին Սիոն կ՝ երթան, ինչպէս որ ստորեւ նշանակուած կը գտներ, այնպես սակայն ի Սիոն՝ որ երրորդ ժամէն առաջ Հոն երթցուի, մա աուցուի առաջին պատարագը մեծ եկե ղեցւոյն մէջ։

## ( Թևրթ մր կր պակսի )

«Օրհնեա՛լ որ գայ յանուն Տեառն» եւն. քևացածը։ Եւ որովհետեւ մոնոզոնները հե տի կերխան, կը ստիպուին դանդաղ բաշ լել, անոր Համար այն ժամուն Երուսաղէմ կը հասնին՝ երբ մարդ մարդու դէմբը կրբնայ զանազանել, այսինըն լուսածագին մօտ , սակայն լոյսէն առաջ ։ Ուր երը Տասնին , իսկոյն այնպես Յարութեան տաճարը կը մանէ եպիսկոպոսը և ամէնջն արսև չբա, ուև չաչբևն անատես իտեժի կերպով կը փայլին։ Ուրենն հոն սազմոս մը կ'ըսեն, աղօխեք մը կ'ընեն, եպիսկու պոսէն կ՝ օրհնուին նախ երախաները, յեւ աոյ հաւատացեալները։

Եպիսկոպոսը կը բաշուի, և իւրաբան չիւրն իր տունը կը դառնայ որ կերակուր ուտէ։ իսկ մոնոզոնները Հոն են մինչեւ լոյս, և երգեր կ՝երգեն։ Ուր որ սակայն գովովունժն ին ասւրն ի,թնքում՝ բնինսնժ ժամն սկսելուն ամէնքը կը ժողվուին մեծ եկեղեցին, որ Գողգոթեայի վրան է։ Թէ իրչ է ժանմն այր օևսւար βանսւկթթար իաղ խաչի կամ ԲեթեղենԷմի եկեղեցւոյն, աւե. լորդ է գրել։ Ուր ոսկիէն, ակունըներէն և ժետաքսէն զատ ոչինչ կը տեսնես. վասն գի թեև բօղեր տեսնես, ոսկենա. մուկ և մետաըսանկար են , եթե վարագոյրներ տեսնես՝ նոյնպես ոսկեհիւս եւ մետաքսազարդ են։ Պաշտօնէունիւնը՝ այն օր մէջաեղ կը հանէ ամէն տեսակ ոսկե ղէն և ակնեղէն զարդեր։ իսկ Թիւր կամ կշիոր մոմակալներուն կամ աշտանակնե նուր իաղ քատաբերրբեսուր իաղ ունիչ պաշտաման գամար մի՛քե կրնա՞յ գնահա. աուիլ կամ գրուիլ։ Վասն զի ի՞նչ ըսեմ շէնքին զարդին մասին, զոր կոստանդիա նոս ինը իր մօր ներկայութեան, որքան ոն իահոմունիւր ուրրհաւ կամարսևութեան՝ զարդարեց ոսկիով, խճանկարով<sup>8</sup>, **Թանկագին մարմարով, Թէ՝ մեծ տա**ճարը և Թէ Ցարութիւնը կամ խաչը կամ Ենուստոների եսքոն ոսշեն արմբնն։

Բայց որպես զի մեր խնդրին դառնան<u>ք</u>, ուրեմի առաջին օրը պատարագ կը մա աուցուի մեծ եկեղեցւոյն մէջ՝ որ Գողգոնժայի վրան է։ Եւ որովհետեւ մինչ կր քարոզեն կամ կը կարդան մէն մի ընջ [ժերցուած կամ երգ կ՝երգեն, ամէն բան անգան է վանդան նննավ օնուար, կրասվ երբ եկեղեցւոյ պատարագը կ՚աւարտի , վորութեան, և այսպես պատարագ կը մատուցուի գրեթէ վեցերորդ ժամուն։

Ըսվը օևուար ղէն ր <u>Ա</u>հաժաքսննիր, նոա Հանապազորդեան սովորութեան կ՝ բլլուի։ **Ցաջորդ օրն ալ նորէն կ՝երթան Գողգո**ւ թայի տաճարը. նոյնպէս նաեւ երրորդ oնն։ բնրեն oև ունրդը min ունախունիրըն կը տօնուի այն եկեղեցւոյն մէջ զոր շինեց գոստարմիարսո**։ Շ**ոննոնմ օնն Բմ**էսրա**յի<sub>ջ</sub> մէջ, այսինըն այն եկեղեցւոյն մէջ որ Ձիթենեաց լերան վրայ է, չատ գեղեցիկ, րովրագո աղբը իրչ այրաբո ին ժանմանուի, և այնպէս կը տօնուի, հինգերորդ օրը ի Ղազարիոն , որ Երուսաղէմէն գրեխե Հազար հինգ հարիւր քայլ հեռու է, վե ցերորդ օրը ի Սիոն , եօթեներորդը՝ **Յ**աշ նունգրող դէն՝ ունգրնոնմ օնն, խոռքիր։

Սrերա այումեր ուկ օև աղեսմ աւևա-

риду. иьяs. - \$пчs. 1933

խունիւն, և այս չուրը կը կատարուի բոլոր 

իսկ Բեթրեքենի մեջ՝ ամբողջ ութ op շարունակ նոյն Հանդիսաւորունիւնն է, և րույր ունախունիւրն ին աօրուի ճաշարաներէն և տեղւոյն ամբողջ կղերէն և մո. րոժորրբենքը, սևսրճ այմ արմւսյը ջաղաև սահմանուած են ։ Վասն զի այն ժամէն րևն աղբրեն ժիշրևով Բևուսամբը ին մասնան եպիսկոպոսին հետ, այն ատեն նոյն տեղւոյն միայնակեացները, ո՛վ ալ ըլլան, մինչեւ լոյս Բեթղենկմի տաճարին մէջ կը Տոկեն երգեր կամ կցուրդներ ըսելով, վասն գի Հարկ է որ եպիսկոպոսն այգ օրերուն Երուսաղէմ ճնայ։ իսկ նոյն օրուան հանդէսին և ուրախութեան համար աղետւ եանղունիւր Բևուսամէլ ին գոմվրւի ամէն կողմերե, ոչ միայն մոնոզոն. ներ, այլ նաեւ աշխարհական՝ այր և կին։

իջ. — Արդարեւ Յայտնունեան բաշ ռասներեակները Հոս շատ մեծ շքով կը աօնաիմբուին։ Վասն զի նոյն օրը Թափօր կ՝ընհն Յարութեան տաճարին մէջ , և ամէնթը մաս կ՝առնեն, և ամէն ինչ իր կարգով կը կատարուի մեծ ուրախութեամբ՝ ինչպես զատկին։ Բոլոր ջահանաները ջաշ րոզ կու տան, ինչպէս նահւ եպիսկոպոսը, միջա Աւետարանի նոյն (յարմար) կէտր պարզելով, երբ քառասներորդ օրը Ցովույփ և Մարիամ գցիսուս տաճար տարին ր մինրի արոտը, ՈիդՀոր ր Որրտ զանձարեուջի՝ Փանուելի դուսարը, և անոնց խօսնթևն, ժաև նոկը թևե ժՁիսուս արսար՝ ժող նուկրը զոր ծնողբը նուիրեցին ։ Եւ յետ կարգաւ աշնախմբելու ամէնը, ինչպես սու վորունիւն է, Ս. խորհուրդները տեղի կ՝ունենան և այսպէս պատարագ կը մաջ աուցուի։

րբ. -- Դարձեալ երբ զատկի օրերը կը Հասներն, այսպես կը տշնախմբուին։ Վասն զի ինչպես որ մեր բով բառասուն օր կը պատրաստուինը Զատկէն առաջ, այսպէս ալ Հոս ութ շաբաթ կը պահեն Չատկէն առաջ։ Մրոր համար սակայն ութ շաբաթ կը պանեն, որովնետեւ տերունական (կիրակի) և շաբաթ օրերը ծոմ չեն բոներ,

բացառելով մէկ շաբաթ օր, երբ Զատկի խթումն է (հակում) և հարկ է ծոմ բրո նել. այդ օրէն դուրս, ուրենն, ամբողջ տարին գրեն է ամենեւին շարան օրը ծոմ չեն պահեր։

նելով ութը կիրակի և եօթը շաբաթ՝ վասն գի հարկ է մէկ շաբաթեր ծոմ պահել, ինչպէս վերն ըսի, կը հևան քառասուն և մեկ օր որ ծոմ կր բռնուին, գոր հոս eortæ = មួយស្រីម៉ូ<sup>10</sup> មួយ មួយមួយ , យារាម្យាសិទ្ធា քառասնորդը:

իւնաճար չիւն շանկաւ իւնանար չիւն օնը այնպես կ'րնեն որ, այսինըն, կիրակի օրը, шռաջին հաւախօսին եպիսկոպոսը Ցարու *Թեան տաճարին մէջ Աւետարանէն կար*₊ դայ Յիսուսի յարութեան մասը, ինչպէս որ ամբողջ տարին՝ կիրակի օրերը կ՝րլլուի 11, և նմանապէս մինչեւ առաւօտ կր կատարուի Ցարութեան և խաչի տաճար. ներուն մէջ այն պաշտամունքը որ ամբողջ տարին կիրակի օրերուն մէջ կ'րլյուի։

Bhung шпшсотр, ինչպես նшեւ միջա կիրակի օրը թափօր (?) կ'րլյուի և կր կատարուին (այն պաշտամունըները) որոնը սովորութիւն են կիրակի օրերուն, մեծ տաճարին մէջ, որ Վկայարան կը կոչուի, որ Գողգոնայի վրայ կը գտնուի խաչին hunter:

Նոյնայես տաճարին մեջ կատարուած տաճար կ'երթան, ինչպես որ միջա տեըունական օրերուն կ'րլլուի։

*ըրբ ուրեմն այս բաները կր կատար*֊ ուին, հինգերորդ ժամը կ'րլլայ. հոս ձըրագալոյցը իր ժամուն կ'ըլլայ ինչպես ճարներուն մէջ, ինչպէս նաեւ իւրաքան չիւր սուրբ տեղերուն մէջ կ'րլլուին, վասն զի կիրակի օրը իններորդ ժամուն կ'րլլուի:

Դարձեալ երկուշարնի նոյնպես առաջին Հաւախօսին կ'երթան Ցարութեան տաճաշ ըը, ինչպես և ամբողջ տարին, և մինչեւ шпшком կը կштшрасрь, միջա կштшрուածները։ Դարձեալ երրորդ ժամուն կերթան Ցարութեան տաճարը և կր կատարեն

(այն պաշտամունքը) որ ամբողջ տարին սովոր են վեցերորդ ժամուն կատարուիլ, վասն զի քառասնորդաց օրերուն աս ալ կ'աւելցուի որ, երրորդ ժամուն ալ երթան։ Դարձեալ վեցերորդ և իններորդ ժամուն Եւ այսպէս ուրենն ունը շարանեն Հա. և Ճրագալոյցին այնպէս կը կատարուին, ինչպէս որ սովորութիւն է միջա ամբողջ տարին սուրբ տեղերուն մէջ։

> Նմանապէս երերջաբնի օրը ամէն ինչ երկուշաբնի օրուան պէս կը կատարուի։ իսկ չորերչաբնի օրը նոյնպէս գիչերանց **Ցարութեան տա**ձարը կ'երթեան և կը կա<sub>֊</sub> տարեն ինչ որ միջա՝ մինչեւ առաւօտ. իսկ իններորդին, որովհետեւ միջա սովու րուխիւն է, այսինըն ամբողջ տարին, Հորենշարնի ը ունեան իրրբևանմ գաղուր Սիոն երթալ (թափօրապէս), որովհետեւ այս տեղերուն մէջ, բաց ի մարտիրոսաց օրերու Հանդիպումէն ( աօներէն ), միջա Հոնբենանիի ը ունեակ օնբեն ջող ին պահուի նաեւ հրախաներէն. ուստի ին. ներորդ ժամուն Սիոն կ՝երթան։ Վասն զի եթե ղեպրով բառասնորդաց մէջ մարտիրոսներու օրը (տօնը) հանդիպի չորեքշաբնի կամ ուրրախ | որուն մեջ ոչ որ ծոմ կը բռնէ, հետեւաբար և ոչ Սիոն կ՝եր-[ժան իններորդ ժամուն ։

իսկ քառասնորդաց օրերուն մեջ, ինչպէս վերճ ըսի, չորերշաբնի իճներորդ ժամուն Սիոն կ՝երթան բոլոր տարւոյն սովորութեան համեմատ և ամէն ինչ կը կատարուի, ինչպես սովորութիւն է իններորդ ժամուն, բաց ի պատարագէն։

Վասն գի եպիսկոպոս և բահանայ բանում իստ ատը սնույր մի գոմուլունմն Օևէրեն ոսևվի։ խող բևե տատահաժե ին մատուցուի, և երբ ժողովուրդը երգերով **Ցարութեան տաճարը կը տանի եպիսկո**շ պոսը, և անկից այնպէս կու գան որ, երբ Ցարութեան տաճարը մանեն՝ արդէն երգեր և կցուրդներ, աղօխ քներ կ՝ընեն և <u> Անաժաքսինի անտատնաժ ին դատունուի</u> Ցարութեան և խաչելութեան տաճարնե**ւ** րուն մէջ։ Բայց այդ օրերուն, այսինքն **Տասա**որսևման <u>Կ</u>ևաժաքս**յ**Ձի տասանաժն

աւելի ուշ կը մատուցուի ձան բոլոր տար. ւսյն ընթացրին։ իսկ հինգչարնի աժէն ինչ կը կատարուի, ինչպես երկուշաբնի եւ երերշաբնի. իսկ ուրբան օրը ամէն ինչ ի,նուր Հոնբենհանկի օնուաը ակը՝ թւ նմանապէս իններորդ ժամուն Սիոն կ՝երթեան և նոյնպէս անկից եպիսկոպոսը մինչեւ **Ցարութեան տաճարը կը բերեն երգերով** ։

Բայց **Ցարու**նեան տաճարին մէջ ուրրան օրուան հոկումը այն ժամէն կը կատարուի, երբ Սիոնէն կը դառնան երգերով, մինչեւ առաւօտ, այսինըն ձրագալոյցի գուղքը, նոա սևուղ ին դարբը հաճսևժ օնուաը ասաւօան՝ այոերեր շահանը։

իսկ Ցարութեան տաճարին մեջ մատաղը (?) կ'ըլլուի կանուխ, այնպէս որ պաատնաժն դառունուի տնրւջաժէր աստճ։ Br աղեսոն ժիշբևն փոխրիփոխ բևերդր Տարց ու պատասխանով սաղմոսները կ՚ըսեն , որոնը ամէնը մինչեւ առաւօտ կը արւբը։ իող տերահաժն սև Տահան օևն **Ցարութեան մէջ կը մատուցուի՝ արեւա**շ գալէն առաջ է, այսինըն մատաղ (?), որպէս զի այն ժամուն որ արեւը կը յառաջէ, Ո․ Ցահուկգրար ատզանի ատաանաձր աշ ւանաաց նքքայ։

Մյուպես կը կատարուին ուրենն բա ռասնորդաց իւրաբանչիւր հօԹնեակները։

Երրքո եր Հանակ օևն իարուխ ին դաաուցուի պատարագը , այսինքն արեւաշ գալէն առաջ, անոր համար է որ շուտով Гитори (գուլն) արարն, ժանո այուսրմ Հաբանապահ կը կոչեն։ վասն զի հոս բա ստորսեմում ղէն աշրաբո է ոսվսեսւնիրը ծոմերուն, որ, անոնը՝ զորս չաբախապահ կը կոչեն, այսինըն անոնը որ շաբաթն (ամբողջ) կը պահեն, անոր համար հինւ գերորդ ժամուն կը մատուցուի պատարագը որպես գի կարենան կիրակի օրն ուտել։ եւ դիրակի օրն ուտելէ վերջ այլեւս չեն ուտեր մինչեւ շաբան առաւօտ, դեռ նոր 

Ուրեմն անոնց համար, որպես գի չու ասվ քուջըը, շահանգ օեր աև բւաժան էր առաջ կը մատուցուի պատարագը Յարութեան տաճարին մ**է**ջ։

իսկ ըսելս Թէ պատարագն իրենց համար կը մատուցուի առաւօտը, ըսել չէ Թէ միայն իրենը կր հաղորդուին , այլ ամէնքը կը Տաղորդուին անոնը որ չեն ուզեր նոյն օրն **Ցարու**[ժեան տաճարին մէջ հաղորդուիլ։

իլ. - Հոս ծուներու սովորուներւնն այնպես է որ, քառասնորդաց մէջ, ինչ. այես ուրիշներ որ կերակուր կերած են կիրակի պատարագէն վերջ, այսինքն հինգերորդ կամ վեցերորդ ժամուն, այլեւս չեն ուտեր ամբողջ եօթենեակը մինչեւ շա րագեն վերջ, և ասոնը են շաբանժապան. ները (եօխնեակ մը)։ իսկ երբ շարախ шпшւош псшый, шуլыг իրիկունը չեն ուտեր, այլ միւս օրը, այսինքն կիրակի, կը ճաշեն եկեղեցւոյ պատարագէն վերջ Հինգերորդ ժամուն կամ քիչ մ՝ աւելի ուշ և յետոյ այլեւս չեն ուտեր մինչեւ շաբախ, ինչպես վերն ըսի։

վասն գի Հոս այնպես է սովորութիւնը որ, ամենքը որ ավութարթիր են 15, ինչպես Հոս կ'ըսեն, այր կամ կին, ոչ միայն բաւ սասրոնման դէն այլ բարբ աղեսոն ատևեր, օրը մէկ անգամ կ'ուտեն։ իսկ եթե այն ափութարթիրներեն են որ չեն կրնար ծուք պահել ամբողջական շաբաններ, ինչպես վերն ըսինը, ամբողջ բառասնորդաց մէջ հինգչաբնի օրերը կը ճաշեն։ իսկ անիկա որ ատոր ալ անկարող է, երկօրեայ կը պահէ ամբողջ քառասնորդաց շրջանին. իսկ անոնը որ և ոչ զայդ կրնան, իրի. կուրն է իրիկուն կ'ուտեն։

**Բայց ոչ որ կը պահանջէ Թէ որքան** պէտը է պահէ, այլ իւրաբանչիւր ոք այն. քար ին տաչէ սևնար իանսև է․ ր աչ ին գովուի ան որ շատ պահած է, և ոչ կ'անարգուի ան՝ որ նուազ։ Հոս այս է սու վորութիւնը:

իսկ քառասնորդաց մէջ անոնց կերա. կուրն աս է որ՝ ո՛չ հաց... զոր ճաշակել կարելի չէ, և ոչ ձէք կ'ուտեն և ոչ մէկ րան որ ծառի պաուղ է, այլ միայն ջուր ր տասուն դն, ենչ դն անիւնի խիւսով։

**Քառասնորդաց** ուրենն ծոմապահութիւ. րը այսպես կ'ըլլայ, ինչպես ըսինք։

Նոյնպէս կ'ըլլուի երկրորդ, երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ եշխնեակին՝ ինչպէս բառասնորդաց առաջին եշխնեակին։

իսկ երբ եօժններորդ եօժննեակը կը՝ հասչնի, այսինքն երբ երկու օր կը քնայ որ Զատիկը գայ, ամէն օր ամէն ինչ այնպէս կը կատարուի՝ ինչպէս միւս եօժննեակնեչրուն մէջ՝ որ անցան ( տարբերուժիւնը հոն է) միայն՝ որ հսկուքները այն եօժչնեակներուն՝ Ցարուժեան տաճարին մէջ եղած են ։ իսկ եօժններորդ եօժննեակին, այսինքն ուրբաժ օրը, Սիոնի մէջ Հսկում կը կատարուի այն սովորուժեան համեչմատ որ եղած է Ցարուժեան տաճարին մէջ վեց եօժննեակներու ընժացքին։

Եւ այս ամբողջ հսկումներու ատեն կ՛րսեն յարմար սազմոսներ կամ կցուրգներ Թէ տեղւոյն և Թէ օրուան։

Իսկ երբ չաբախ օրուան արչալոյսը կը սկսի՝ նոյն օրը եպիսկոպոսը պատարագ կը մատուցանկ։ Երբ կը սկսի պատարագ կը մատնի եշխներորդ ժամուն»։ Եւ երբ կը հասնի եշխներորդ ժամուն»։ Եւ երբ կը հասնի եշխներորդ ժամը, ամկներ Ղագարիոն կու գան, Ղազարիոնը<sup>13</sup>, այսինեն Բեխանիա, գրեխկ երկու մղոն հեռու կ

երուսաղէմէն Ղազարիոն երխալու աւ տեն, նոյն տեղէն հինգ Հարիւր գայլ հետ ուս եկեղեցի մը կայ ճամբուն վրայ, հոն՝ ուր Ղազարու գոյրը Մարիամ՝ Տիրոջ ընդ առաջ ելաւ ։ Ուստի երբ հոն կը Հասնի եպիսկոպոսը , իրեն ընդառաջ կու գան կը մանէ, երգ մը կ'երգեն և կցուրդ մը, և կը կարդացուի նոյն տեղը Աւետարանէն՝ ուր Ղազարու գոյրը Տիրոջ Հանդիպեցաւ ։

Եւ այսպէս յետ աղօխըին և ամենուն օրհնուխեան՝ անկից մինչեւ Ղազարիոն կ'երխան երգերով։

Երբ Ղազարիոն կր հասնին՝ այնքան բազմունիւն կը խուժէ հոն որ, ոչ միայն այն տեղը այլ նաեւ բոլոր շրջակայ դաչտերը կը լեցուին մարդով։ Երգեր կ՝եր գրւին և կցուրդներ՝ յարմար օրուան և ահղերյն. նոյնայես օրուան յարմար ըն. *թերցուածներ կը կարդացուին* ։ Եւ մինչ պատարագր պիտի մատուցուի, Ձատկի ացդր կ'րլլուի, այսինըն երէցը բարձր տեղ մր կ՝ելլէ և կր կարդայ այն տեղը որ գրուած է Աւետարանին մէջ. «Երբոր Յիսուս Բեթանիա եկաւ Զատկեն վեց օր առաջ 14 » եւն. : Ցետ ուրենն կարդալու այդ տեղը և Չատկի աւետիսը տալու, պատա\_ րագ կը մատուցուի։ Եւ այս բաներն անոր Համար կ՝րլլուին այդ օրը, որովչետեւ ինչպես որ Աւետարանին մէջ գրուած է՝ Չատկէն վեց օր առաջ այս դէպքը պա<sub>~</sub> տահեցաւ Բեթանիայի մէջ. վասն գի չարանեն մինչեւ հինգշաբնի՝ երբ ըններիքեն վերջ գիջեր ատեն կը բռնուի Տէրը՝ վեց op 4'put:

հաժաքոյն ի,նքքայ նոա ռովսհունբար։ ուժմարի ցահունբար աաջանն ը Հոր <u>Կ</u>ն-Ցբասì աղէրեն ին մասրար եաման

լ. — Ցաջորդ օրը, այսինըն կիրակի, որ զատկական շարանը կը մանէ, զոր հոս աւագ շարան (հօննհակ) կ՚անուաւնեն, հաւախօսեն սկսհալ մինչեւ առաւօտ կը կատարուին սովորհալ բանհրը Ցաւրունեան (տաճարին) մէջ կամ խաչին, իսկ կիրակի առաւօտ ըստ սովորունեան կ՚երնան մեծ տաճարին մէջ, որ Վկաւյարան հուր Վկայարան, որովհետեւ Գողզունայի վրան է, այսինըն խաչին հտեւ, ուր Ցէրը չարչարուհցաւ, ուստի Վկայաւրան։

այս ջաբան, այսինըն վաղուընէ, իննե

րորդ ժամուն ամէնըս Վկայարան ժողվուինը, այսինըն մեծ տաճարին մէջ»։

Ցետոյ երկրորդ անգամ կը ձայնէ եւ կ՝ըսէ. «Մյսօր եշԹներորդ ժամուն ամէնըս պատրաստ ըլլանը Եղէոնայի մէջ» (Ձի-Թենեաց լերան տաճարը)։

Ուստի երբ պատարագը կ՝աւարտի մեծ լերան վրայ, ուր է այն բարայրը՝ ուր ատեարին մէջ է, այսինըն Վկայարանին մէջ, հան տաճարը, և հոն յետ կատարելու ինչ որ սովորութիւն է կիրակիները Ցալութեան (տաճարին) մէջ Վկայութեան պատարագեն վերջ, իւրաբանչիւր ոք իր տունը կ՝երթայ և կը փութայ կերակուր ուտել , որ եօթններորդ ժամն սկսելուն՝ տունը կ՝երթայ և կը փութայ կերակուր մէջ, ատեարին մէջ, ատեարին մէջ, այսինըն Ձիթեննաց Տէրը կ՝ուսուցաներ։

ւսյը, րայրակեր թարւ երնքրենաւաջրրեւ հաւրւմրր, Դանդան դայը օնաւար իաղ արևայսիրեր Բնքսրա՝ աաջանիր դէչ, րարւ քան գանակունմն Ֆինրան քրան ի, ընչ քան գանակունմն Ֆինրան լու այսիրեր թունդար ուսութ այսիրեր Բնքսրա, ապարիր դեր և, ընչ լու գանակուն և ուսություն և ուսության արևուսության արևուսությ

իսկ երբ իններորդ ժամը կը հասնի, երգերով կ՝ելլեն իմբոմոն, այսինքն այն տեղ ուսկից Տէրը երկինք համբարձաւ, և հոն կը նստին. վասն զի ամբողջ ժողուկրդեան՝ իներկայուժեան եպիսկոպոսին՝ հրաման կ՝ըլլայ նստելու, միայն սարկա-ազներն են որ ոտքի կը կենան։ Հոն ալ երգեր և կցուրդներ կ՝երգուին տեղւոյն և օրուան յարմար. նոյնպէս նաեւ միջան և աղօժ ըներ։

եւ երը վետասաներորդ ժամը կը հասնի, Աւետարանէն կը կարդացուի այն աեղը որ մանուկները ոստերով և արմա-«Օրհնեալ, որ գայ յանուն Ցետոն »։ Եւ իսկոյն ոտքի կ'ելլեն եպիսկոպոս ու ժոկ'երժան։ Որովհետեւ ամրողջ ժողովուրդն անոր առջեւ (եպիսկոպոսին) երգերով և կցուրդներով կը պատասիսանեն միչա. «Օրհնեալ, որ գայ յանուն Տետոն»։

ատին Ցիսուս տարուեցաւ։

աստաներ վերջ, թեև երեկոյ է, սակայն հրագալոյց կ՝ըլլուի, նորեն արձակուի երեկոյ է, սակայն հրանակուի ժողուանիան կերջան կերջ, թույնիսկ երեկան արև արև հանական ուշ ատեն հանական արև հանական և Հանանական հանական և Հանանական և հրանական և Հանանական և հրանական և հրանական հողուն արձակուի ժողունության և կ՝արձակուի հողունության և կ՝արձակուի հորունության և կ՝արձակուի հողունության և կ՝արձակուի հորունության և կ՝արձակության և հանական և կ՝ արձական և կ՝ արձակության և հանական և կ՝ արձակության և հանական և կ՝ արձակության և հանական և հանական

լե. — Դարձեալ յաջորդ օրը, այսինըն երկուշարնի, կը կատարուի ամէն
ինչ որ սովորունիւն է առաջին հաւաիսսեն մինչեւ առաւստ՝ Յարունեան (տահարին) մէջ, նոյնպես նաեւ երրորդ եւ
վեցերորդ ժամերուն կը կատարուին՝ ինչպես ամբողջ Քառասնորդաց մէջ։ Իսկ
իններորդ ժամուն ամէնքը կը ժողվուին
մեծ տաճարին մէջ, այսինըն Վկայարանին, և հոն երգեր և կցուրդներ կ՝ երգըւին մինչեւ գիջերուան առաջին ժամը .
նոյնպես օրուան և տեղւոյն յարմար ըններով։

Հոն ձրագալոյց ալ կ՚ընեն, երբ ժամը կը հասնի. այնպես որ գիջերն ալ պաշ հոն պատարագն աւարտի, եպիսկոպոսն տակաց կ՚առաջնորդուի Յարութեան (տաշ հոր պատարագն աւարտի, եպիսկոպոսն տակաց կ՚առաջնորդուի Յարութեան (տաշ հոր մը կ՚ հրգեն, աղօթեց մը կ՚ընեն, կ՚օրհնուին երախաները, յետոյ հաւատացեալները և պատարագ կը մատուցուի։ Ա. Դարձեալ երեջջաբթեի ալ ամէն ինչ այն եկեղեցին կ՚երժան՝ որ Էղէոնայի հայ եկեղեցին կ՚երժան՝ որ Էղէոնայի հարութեան տաճարը և դարձեալ Ցարու հարութեան տաճարը և դարձեալ Ցարու թանակու, գիջերուան այն ժամուն ամէնքը հարանակի մէջ արտարագ մատու, թանակու, գիջերուան այն ժամուն ամէնքը այն եկեղեցին կ՚երթան՝ որ Էղէոնայի (Ձիթենեաց) լերան վրան է։

լդ. — Դարձհալ չորհըչարնի օրը, առաջին Հաւախօսէն սկսեալ ամէն ինչ կ'րլլուի բոլոր օրը, ինչպէս երկուչաբներ և երեքչարթ օրը, բայց երբ գիչերուան պատարագր կ'աւարտի Վկայարանին մէջ տարուի, իսկոյն կը մտնէ այրը՝ որ Յարութեան տաճարին մէջ է, և կր կենայ դռներէն ներս․ իսկ երէցը կը կենայ գրան դիմաց և կ'առնէ Աւհաարանն և կը կարգայ այնտեղը, ուր Յուդա Սկարիովտացին հրեաներուն գնաց, սահմանեց [Ժէ ի՛նչ պիտի տային իրեն որ մատնէր Տէրը։ Եւ թևե այմ արմև ին իաևմտնուի , աղեսմչ ժողովուրդը այնքան կը Հեծէ և կը Հառաչէ որ, մէկը չի մևար այդ ժամուն որ չարտասուէ։ Ցևտոյ աղօթեր կ'րլլուի, կ'օր-Հնուին երախաները, յետոյ հաւատացեալրթևն ը տատահաժ ին ղատունուի։

L. — Հինգհրորդ օրը առաջին հաւ ւախօսէն Յարութեան մէջ կը կատարուին այն ամէնը որ ոովորութիւն է. նոյնպէս կայ մեզի Համար այս գիջեր» ։

հարին մէջ, վասն զի մեծ աշխատութիւն հայտ մեզի Համար այս գիջեր» ։

Հոտ ալ ուրեմի պատարագն աւարտե կ՝ընեն , ըստ սովորութեան կ՝ օՀնուին երախաներն և Տաւատայեայները, և պա. տարագ կը մատուցուի ։ Եւ այսպէս իւշ հաճարձիւև սճ ժև փունդա՝ ին ասւրն դառնալ որպէս զի կերակուր ուտէ. վասն զի Հազիւ կերակուրն աւարտած, ամէնքը Եղէոնա կ'երթժան, այն եկեղեցին՝ ուր այր մր կայ, որուն մէջ կեցաւ Տէրն առաջե լոց հետ՝ այդ օրը։ Եւ հոն գրենք կնինչեւ գիշերուան հինգերորդ ժամը՝ միշտ երգեր կամ կցուրդներ կ՝ երգուին օրուան և տեղւոյն յարմար, ինչպէս նաեւ ընթերցումներ կ՝րլլան․ միջանկեալ աղօթեքներ կ՝ըլլուին․ և Աւբատևարբը տն ին իտևմտնուիը տվը ներուն նոյն օրը նոյն այրին մէջ՝ որ նոյն եկեղեցւոյն մէջ է։ Ուսկից գրեթե գիջերուան վեցերորդ ժամուն երգերով կ՚ելլեն վեր իմբոմոն, այնտեղ ուսկից Տէրը երկինը համրարձաւ։ Եւ հոն ալ նորէն նոյն. աէս օևուար յանգտև բնժբն ը ինունմրբև

ուտը ը արմւս՚ը Դանդան։ 「սւիր՝ ժան բախորսասոն ի՛,նոք, դիչա օև ի՛,թևժուիր՝ ը հանսև ամօև երբեր ան ի՛,նլ^

կանմանուն ը բոնքը ամօքն ի,նքնուն։

որեսմչ այմ արմն (նրերենուացն) ին
առարեսմչ այմ արմն (նրերենուացն) ին
առարեսարբեսութ «Մենաւր դրձէն՝ Հորարար
ը հանմար արձ որ ի,թնձրը ը Մւրաանարիր
առարան ոն իայ՝ ուն ին դարէ թախորսոստը ը հայ՝ ուն ին դարէ թախորսառատն ու իայնան ամօնն ու ի,նրդը,
աաջան ու ի,ամօնքեն», բու է ար մերերիի
առատն ու իայան արմն, ուն ին դարէ թախորսարտը ը հայ՝ ուն ին դարէ թախորսուստը ը հայ՝ ուն ին դարէ թախորսուստը ին որուն իներու է Մւրաանարիր
ուստը ին որուն իրարան անձեն՝ Հոր գրաթիր
արտը ին որուն իրերան անձեն ուն իներա

վնևմրար քայո նրրքու չաղան։ ասւաջ թը թևիսւ **Հահի**ւն, աղեսմ**ն գսմս**-Քիրմբնարար քատարևըրևն տասևար

այր արվն ուն Տէևն հայաւրնաշ։ ի,րեմրը․ ատա Ուրատևտրէր ին իտևմար Դանդաև ամօկծ դն ի,նրրը՝ Դրաս թեմ դն Մնմ թևե Ժբկորդարի ին բաղթիր, րախ շան հայասութ

նուր գովովնմրոր բրջրջարնն։ նանով սև, ժնթիք է դիրչիւ ճամանն ին գովովունմը անընտը ին բասաչք ը ին բրջբ Բւ թևե անմ նրկրևասաջն ին իանմար,

ոչ ոն թա ին իրրա) ջողէը դիրչթւ աստհուսա ը ամճաա՝ ը հատիամէս այժ օևն պրաը տատևասա՝ դրջ ու փոնելիվ՝ չաաստրն հանասունբրար, ճամաներ դէն ին մուսն այր գաղույ, թևե ին որհիր պանճաման վ,թևկար բևձբևով՝ ին բաղորիր Եւ աևմէր այր գաղէր որոբան շրախ կամ չնարրենուր։

հաղ չնարրքուր։

հան արևան արևանաստ նորց է ջինութ արանուր, ը ին իահանաստի արաջանաշին արաջանաշի ին իանաստութ ին ինչ ու արևան արև

չառաւնարք ինթըն։ այն հաւուր Մոտուքը դրգ վաև չ՝ ճ անար ան անար Սոտուգու վևան՝ ան այժ հաւրար՝ համ, ժիշրևը համրընար ը մրա բայր օնը մրար, մարսըն ոփոփրևով՝ սնավշրար աղգրաս բանրորանուն ին խօսի գսմովնեւ-Ձրաս բանրորան ու

հուաջրըն ու ամօնենրը կատանըըն»։

ասչըւ՝ սնաքը արի ընրչըւ գիչըն նրքըը և

որվ գովուիրն՝ այորընը խաչընունքըը

որանարչիւերիս եր ար անար կանըրարն

որանար ընկնոնս գաղուր դօտ աղջընձ

որանար երկնոնս գաղուր դօտ աղջընձ

որանար ան կանրիսն գաղ կանրորարն

որանար ան կանրի չ՝ արարձ կն իսօսի ր

և,նութ. «Մա այսպեր արարան կն իսօսի ր

ունար ան կանրի գաղուր արարան արարան արարան ան կանրի գաղուր արարան արան արարան արան արարան արան արարան արարան արարան արարան արարան արարան արարան արան արան արան

անվվ ըն, սհուր դէն է ռոււես իրածափահան իաւաժրթեն ը վն երևրը տևցան առվորնուն ին անորը ռուսեր արժան իաւած որվաչը հաւած ըն անուն ին հարրը ռուսեր անուն վն անուրը ռուսեր անուն վն հարրը ռուսեր անուն վն հարրը ռուսեր անուն վն անույն արժան թանական արկության ասւրբեն ը խողար ին առանատ ասերը քաղան ասերան ը հանական կն անուն ին ասուրբեն ը խողար ին անուն կն անուր ինար անուն ին անուն ին անուն անուն ասվ ի հենայ անուն ասի ինար անուն ինան ասուր (կատարար անույն անո

կը բանան և կը հանհն, կը դնեն սեղա նին վրայ Թէ՛ խաչը և Թէ տախտակը<sup>20</sup>։

Արդ երբ սեղանին վրայ կը դրուի, ե պիսկոպոսը ձեռքերով կը բռնէ սուրբ փայտին երկու ծայրերէն, իսկ սարկաշ ւագները որ հոն շուրջը կեցած են՝ կը պաշտպանեն։ Եւ անո՛ր համար այդպէս պաշտպանունքիւն կ' ըլլուի , որովհետեւ սովորունիւն է որ մի առ մի գայ ամբողջ ժողովուրդը՝ թէ՛ հաւատացեալ, թէ՛ երաշ խայ, խոճարհի սեղանին, համբուրէ սուրբ փայտը, և անցնի երթայ։ Որովչետեւ չեմ գիտեր ե՛րը, կը պատմեն թէ մէկը խածեր և գողցեր է սուրբ փայտէն, անոր Համար հիմա չորս կողմը կեցած սարկաւագներէն այդպէս կը պահպանուի որպէսզի մէկը չգայ և Համարձակի նորէն այնպէս ընել։

Մ.յոպես ուրենն ամբողջ ժողովուրդը մէ. կիկ մէկիկ կ՚անցնի, ամէնբը կը խոնար հին, նախ ճակատին և յետոյ աչբերնուն դպցնելով խաչն և տախտակը և յետոյ Տամբուրելով<sup>21</sup> խաչը կ՝անցնին, բայց ոչ որ ձեռբը կ'երկնցնե դպչելու։

խաչն համբուրելէն վերջ երբ անդին կ՝ անցնին, Հոն կեցած կ՝ բլլայ սաբկաւագ մը, որ բռնած է Սողոմոնի մատանին և այն եղջիւրը՝<sup>22</sup> որով թագաւորները կ՝օ֊ ծուէին:

կը համբուրեն նաեւ եղջիւրը, կը սպասեն և մատանին . . . . նուազ երկրորդ ժողովուրդը կ՝ անցնի , մէկ դոնեն մանե լով, միւսէն ելլելով, որովհետեւ այս բանն չոն կ'ըլլուի, ուր որ նախորդ օրը, այսինըն հինգչարիի օրը պատարագ մատու gnchgwc:

Եւ երբ վեցերորդ ժամը կը համնի, կ երժան խաչելու ժեան (տաճարին) առջեւ, ըլլայ անձրեւին, ըլլայ տաքին, որովհե տեւ այդ տեղը կամարակապ է, այսինըն իրբեւ մեծ և գեղեցիկ գաւիթ մը, որ խաշ չելութեան և Յարութեան (տաճարներուն) միջեւ կը գտնուի։ Ուրենն հոն է որ կը Տաւաքուի ամբողջ ժողովուրդը, այնպէս որ այլեւս կարելի չէ բանալ ( մէջերնին full by:

իսկ եպիսկոպոսին ախոս կը դրուի խաչելունեան առջեւ, եւ վեցերորդէն մինչեւ իններորդ ժամ ուրիչ բան չեն ըներ ենժէ ոչ ըննժերցուածներ 28 կը կար դան այսպէս. այսինըն նախ սաղմոսները՝ սեսրո դէծ ՀաևՀահարարան վետ ին իրօ սուի. կը կարդան նաեւ առաբեալէն (Պօ֊ ղոսէն ?) Թէ՛ առաբելոց Թուղթերէն և Թէ Գործերեն ուր որ Տիրոջ չարչարան<u>քին</u> վրայ կը խօսին. ինչպէս նաեւ աւետա րաններէն կը կարդան այն տեղերը ուր կը չարչարուի. յետոյ կը կարդան մարգարէներէն՝ ուր որ կը պատմեն Թէ Տէրը պիտի չարչարուի. յետոյ կը կարդան այն աւբատնարրբենէր, ուև սև ՀաևՀանարեն ին

Եւ այսպես վեցերորդեն մինչեւ իննե րորդ ժամ այնպէս կը կարդան ընԹերցուածները կամ երգեր կ'երգեն , որպէս զի ամբողջ ժողովրդեան ցուցնեն Թէ՝ ինչ որ մարգարէները գուչակեցին Տիրոջ չար-Հահարմին դառիր, Գէ աւրաահարդրրիով բ *թէ առաջեալներուն գրուածներով ցուցնեն թե կատարուած են։* 

քին ավեսոն գոմովեմբար ի, աւոսւմարբը [ժերան մը չէ եղած որ կանիագուչակ\_ ուած չըլլայ, և բան մը չէ ըսուած որ ամբողջապես կատարուած չըլլայ։

Սակայն միջա կ'ընդմիջեն աղօԹ ըներ, որոնը օրուան յարմար են։

իսկ իւրաքանչիւր ընթերցուածի և ա. սօնենի, գոմովունմը անընար ին ժանովի ը այնքան կը հեծեծէ որ կը զարմանաս. վասն զի մէկը չի մնար որ, ո՛չ մեծ և ոչ փոքրիկ, որ այն օրը, այն երեք ժաշ մերուն այնքան չլայ, որքան որ կարելի չէ երեւակայել, Տիրոջը մեզի համար այդ չարչարան ջները կրած ըլլալուն Համար։

Մակէ վերջ , երբ իններորդ ժամը կը սկսի, Յովհաննու աւհտարանէն այն տեղը կը կարդան ուր հոգին աւանդեց, և այգ ըններըցուածէն վերջ աղօներ կ՝ըլլուի և պատարագ:

եւ բևե խաշբնունբող ասնեւ առատու րագն աւարտի, իսկոյն ամէնքը կ'երթեան տարուի այն ամէնը որ սովորութիւն է կատարել մինչեւ իրիկուն նոյն եօթնեա. կին մէջ՝ Վկայարանի մէջ հաւաբուած ատեն։ Պատարագն աւարտելէն վերջ՝ Յաշ նունգրոր ատջանն ն,բննար։ Բւ բևն չար Հասնին, աւհաարանէն կը կարդան այն արմն ուն Ցովոքփ վիմաասոքը ին իրընեն Տիրոջ մարմինը և զայն կը դնէ նոր գե րեզմանի մէջ։ Այգ ընթերցումէն վերջ ալ ամօնեն դն ք,ննքուի՝ ք,օնչըուիը բնախա ները, և յետոյ պատարագ կը մատուցուի։

**Եայց այդ օրուան մէջ չեն ձայներ** (ազդ 

1. βωμηρημε' monazontes (= μονάζον) ζαία. նախնեաց ժոնագն, ժոնազոն, ժոնոգոն ձեւերը։

2. β. parthene ( æ ) ωηωιωηπιβριώ τω. παρθέvost = 4"1"

մեծ տաճարն ի Վկայարան և Հոն կը կա, տաճարին մէջ, որովհետեւ գիտեն որ ժո ղովուրդն յոգնած է. բայց սովորունիւն կայ որ հոն հոկեն։ Եւ այսպես ժողովրը. դեան մէջէն ով որ կուզէ, մանաշանդ թե որոնը որ կրնան՝ կը Հսկեն. իսկ անոնը որ չեն կրնար, չեն Հոկեր հոն մինչեւ առաւստ. րայց ժառանգաւորները կը Տոկեն Հոն , այսինըն անոնը որ զօրաւոր են կամ ե րիտասարդ. և ամբողջ գիչերը երգեր կ երգեն և կցուրդներ մինչեւ առաւօտ։

Բայց մեծ ամբոխ մը հոկում կը կա տարէ, ոմանը իրիկունը, ուրիջներ կես գիջերին, որքան որ կրնան։

<sup>3.</sup> Տուն մը սաղմոս՝ օրուան յիշատակին վերաբե րևալ՝ ուրիչ սաղմոսի մը սկիզբը. բն. antiphona ( = αντίφωνον ). Εξει երբեն, λατρίνταρի իղասա ունի, հրբենն ալ դասէ գաս փոխնիփոխ սաղմոսասացութեան։

<sup>4.</sup> Հինսերը՝ օրը (ցերեկ, տիւ) 12 ժամերու կը բաժ. նէին։ Цռաջին ժամը՝ այժմեան մեր գործածածին 7 ը, առաւom. 12դ ժամը կ'ըլլայ երեկոյեան եօթը։ Որով 64 գաղն, հեսոնը է։ Ind dhaple ( amld ) ին նագրեկը ξυνω պանհրու (ζωկոια) = vigilia = φυλακή. αξω αβ պանը բաղկացած է երեր ժամէ։ Ա. պանը արեւմուտ. րին կը սկսեր։ Բ. ը՝ ժեր ժամով՝ 9-12 կը կոչուէր կէս The problem of the present the problem of  $\phi$ νία = galli cantus. μω φωρ ετι. με φορδωδς δίρεω pullorum cantus, dhp dadad 12-3, hal h. wash 3-6, այսինըն մինչևւ առաւօտ։

<sup>5.</sup> Licinicon = յն. λυχνικόν, գոր հեղինակը կը βωρησωνής ιωωβνερής. lucernare. Τὸ λυχνικόν μ <del>ஆன்குவ் ரி மும்மியிழ்காழு ஷன்ஷம்பேடிழும் வி ஆக்கக்க</del> րրհու քոյոսվ ին իտատևուբև = <u>Կևտժտքայ</u>ց,

<sup>6.</sup> βν. Kyrie, eleison = Κύριε, ἐλέησον, que Տեղինակը կը Բարզմանք՝ Miserere, Domine = Str.

<sup>7.</sup> Այսինըն օրուան աշնին, յիջատակին կամ խոր ողորմեա՛ ւ Հուրդին մասին խօսող կամ անոր յարմար։

<sup>9.</sup> β. Eleona = j. Έλαιών ξε. δρβιείρ.

<sup>10.</sup> Eortae ζωιωδορξά ξορτή μωαξά, αρ 4ε μεω-Sult mon;

<sup>11.</sup> Հայ ձէսին մէջ ցարդ ամէն կիրակի, անիսափան կը կատարուի այդ արարողունիւնը, այսինըն իւղարև. նին իանգն, բնձբնով ը Մերաանարով։

<sup>12.</sup> Cum «Thesaurus linguae latinae» punu. րանին (ապ. Lipsiae, 1900-1906) Հաշանօրքն ծագած ξ απότακτος ξ, որ կրοնական գամախմբումի մը և կամ ազանդի մը անուն կը թուի, ջանի որ ճիշտ այդ ա. նունը դրուած է ուրիչ աղանդաւորներու շարցին «Eunomiani, Ariani et Aputaetitae nullis circulis coeant». Cod. Theod.

<sup>13.</sup> թ. Lazarium, այսինցն՝ Ղազարաւան, ուր է ըստ աւանդունեսան Ս. Ղազարի գերեզմանը՝ ուսկից աւանն իր անունն է առած. և այսօր ալ դևռ ան կը 4" El-Azariéh = 9 wquep queq:

<sup>14.</sup> Ղազարու յարու Սհան օրը։

<sup>15.</sup> Martyrium = μαρτυρίων. U, Juhugh' ωյն տա. Տարները որ սուրբերու նահատակունեան տեղւոյն վրայ

<sup>16.</sup> Matrone (æ)... domini, այսինըն ազնուական.

<sup>17.</sup> Ղակ. իթ. 41.

<sup>18.</sup> Մարկ. ԺԴ. 38.

<sup>19.</sup> Բն .միշտ Gessamani կը դնէ փոխանակ Gethse. mani h

<sup>20.</sup> β. Titulus = mhmηnu:

<sup>21.</sup> ինչպես սովորունիւն է արևւելըցիներուս մօտ՝ նախ ձակատ ու աչը դպցնել, յետոյ Համբուրել, ձևոր, պաշտաժունքի առարկայ, հւն.

<sup>22.</sup> Այն եղջիւրը՝ որուն մէջ Մազաւորներու օծման իւղ կար, ինչպէս կը տեսնենը Թազաւորութեսոնց գըր-

<sup>23.</sup> ինչպես ցարդ սովորութիւն էւ